

VYŠŠÍ BYTOSTI PŮSOBÍ SKRZE NÁSTROJE • DOBOVÁ SITUACE • PANNA ORLEÁNSKÁ

Rudolf Steiner

Působení vyšších světů v dějinách

Včera jsme na úvod především upozornili na to, že jistým dávnějším událostem v dějinách lidstva můžeme správně porozumět jen tehdy, nebudeme-li brát v úvahu pouze síly a schopnosti osobností samotných, nýbrž budeme-li předpokládat, že skrze dotyčné osobnosti jako skrze nástroje působí bytosti, jež své činy nechávají takříkajíc proudit z vyšších světů do našeho světa. Musíme si představit, že tyto bytosti nemohou zde v našem světě bezprostředně zasahovat do našich fyzických věcí, do našich fyzických skutečností, neboť se vzhledem ke svému současnému vývojovému stupni nemohou vtělit ve fyzickém těle, které své prvky bere z našeho fyzického světa. Jestliže tedy chtějí v tomto světě působit, musí použít fyzického člověka, jeho ruce, ale i jeho rozum, jeho schopnosti chápání. Zjišťujeme, že vliv a působení bytostí vyšších světů jsou tím výraznější, čím dále se ve vývoji lidstva vracíme. Bylo by však chybou domnívat se, že toto proudění sil a účinků z vyšších světů do světa fyzického skrze člověka do dnešních dní někdy ustalo. [...]

V naší době už v podstatě patří k zastaralým názorům, mluví-li se jen o panování abstraktních idejí v událostech týkajících se lidstva, tedy v dějinách. Někteří lidé považují z hlediska pravé vědeckosti za něco zcela nedovoleného, mluví-li se o tom, že jisté ideje, abstraktní ideje, které přece mohou žít v zásadě jen v našem rozumu, se nějakým způsobem realizují v postupně se odvíjejících dějinných epochách. Poslední náznak víry v takové abstraktní ideje - lidé ovšem nedokáží pochopit, jak by mohly působit, když jsou to přece abstraktní ideje - přinejmenším tedy jistý poslední náznak víry v abstraktní ideje mělo ještě v 19. století Rankeho pojetí dějin. Ale i tato víra v působení idejí v rámci dějin je našim postupujícím materialistickým vývojem zvolna házena přes palubu, takže dnes se v jistém ohledu i ve vztahu k dějinám považuje za známku osvícenosti, věří-li někdo pouze tomu, že všechno, čím se jednotlivé epochy vyznačují a co se v těchto epochách objevilo, vzniká v podstatě jen sléváním se fyzicky patrných vnějších činů, vnějších potřeb, vnějších zájmů a právě i idejí fyzických lidí.

Dnes už je pryč doba, kdy takoví duchové, jako třeba Herder¹, jakoby na základě jisté inspirace podávali vývoj lidských dějin tak, že v základu všude vidíme alespoň předpoklad živoucích mocností, živoucích nadmyslových mocností, projevujících se skrze lidské činy, skrze lidský život. [...]

Význam činu Panny orleánské pro vývoj novověké Evropy

Kdo poněkud hlouběji nahlédne do vývoje moderního lidstva, který probíhal zhruba ve 14., 15., až do 16. století, bude vědět, že mělo nesmírně velký význam, jak do tohoto novověkého vnějšího vývoje lidstva historicky zasáhla určitá osobnost, u níž lze, abych tak řekl, těmi nejzjevnějšími prostředky prokázat, že skrze ni působily duchovně-nadsmyslové mocnosti. Můžeme totiž - abychom vnesli trochu světla do okultního pojetí dějin - vznést otázku: Jak by probíhal vývoj novověké Evropy, kdyby do něj na začátku 15. století nevstoupila dívka z Orléansu, tedy Panna orléánská?

Člověk, který se bude vývojem v této době zabývat byť i jen zcela vnějším způsobem, musí říci: Vyškrtněme činy Panny orléánské z historického vývoje, a musí nám být i z hlediska toho, co lze vědět z čistě vnějšího historického bádání, jasné, že bez působení vyšších nadsmyslových mocností skrze dívku z Orléansu by na sebe Francie, ba celá Evropa musela v 15. století vzít úplně jinou podobu. Neboť všechno, co se tenkrát odehrávalo ve volných impulzech a v mozcích fyzických hlav, směřovalo k tomu, aby si Evropu ve všech zemích podmanilo takové všeobecné pojetí státu, které vyhlazovalo a vymazávalo národní individualitu. A pod jeho vlivem by mnohé z toho, co se v Evropě v posledních staletích vytvořilo vzájemným působením evropských národních individualit, zcela jistě nebylo možné.

Představme si, že by čin Panny orléánské byl vyškrtnut z dějin, představme si Francii ponechanou svému osudu, aniž by Panna orléánská zasáhla, a ptejme se: Co by se s Francií bez jejího činu stalo? - A pak uvažme, jakou roli hrála Francie v následujících staletích pro celý duchovní život lidstva! A vedle toho postavme nepopíratelnou, vnějšími dokumenty doložitelnou skutečnost posláním dívky z Orléansu! Uvědomme si, že tato dívka skutečně i na svou dobu nepříliš vysokého vnějšího vzdělání náhle, ani ne ve věku dvaceti let, na podzim roku 1428 pocítí, že k ní promlouvají duchovní mocnosti nadsmyslových světů, mocnosti, jimž ovšem přisuzuje formy, které jsou pro ni běžné, takže je vidí brýlemi svých představ; to však není námitka vůči realitě těchto mocností. Představte si, že ví, že nadsmyslové mocnosti vedou její volní sílu ke zcela určitému bodu. Zatím vám o těchto skutečnostech nevyprávím, co lze vyprávět z kroniky Akáša, ale jen to, co lze konstatovat čistě historicky, na základě dokumentů.

Skrze Patinu orléánskou zasáhli do dějinného vývoje příslušníci vyšších hierarchií

Víme, že dívka z Orléansu se nejprve svěřila jednomu z příbuzných, u něž - řeklo by se „náhodou“ - našla porozumění, a že po všelijakých peripetiích a potížích byla přivedena do ležení krále Karla, který byl i s celou francouzskou zbrojnou mocí takřkajíc u konce s důvtipem; a víme, že poté, co jí do cesty kladli všemožné překážky, ona v zástupu lidí, mezi nimiž se král Karel nacházel, takže ho vnějším zrakem naprosto nebylo možné odlišit, krále správně poznala a bez okolků se k němu vrhla. Ví se také, že mu tenkrát svěřila něco (on si ji tím chtěl vyzkoušet), o čem lze říci, že to věděl jen on sám a pak ještě nadsmyslové světy. A možná z vnějších dějin víte, že to pak byla ona, kdo za ustavičných impulzů a pod ustavičným dojmem své pevné víry - vhodnější by bylo říci: na základě svého bezprostředního zření dovedla vojska za největších obtíží k vítězství a krále ke korunovaci.

Kdo to tenkrát zasáhl do průběhu dějinného vývoje? Přece nikdo jiný než příslušníci vyšších hierarchií! Dívka z Orléansu byla vnějším nástrojem těchto bytostí a ony, bytosti vyšších hierarchií, vedly dějinné činy. Je docela možné, že něčí rozum si řekne: Kdybych je byl vedl já, byl bych je vedl chytřeji - protože to či ono, k čemu v souvislosti s Pannou orléánskou došlo, neodpovídá jeho myšlení. Zastánci duchovní vědy by však neměli chtít opravovat činy bohů podle lidského rozumu, což se dnes ovšem v naší takzvané civilizaci všude děje. Našli se samozřejmě také lidé, kteří zcela

ve smyslu dnešní doby chtěli dějiny moderního světa takřkajíc oprostít od činů Panny orleánské. A dílo příznačné pro dnešní dobu, dílo ubírající se tímto materialistickým směrem napsal Anatole France. Člověka přece jenom zajímá, jak se materialistické myšlení vypořádá se zprávami, které jsou (a stále ještě mluvím o dokumentech vnějších dějin) velmi dobře doložené. Takže bych vám chtěl - protože jsme právě zde na tomto místě a já občas rád přihlédnu k místním poměrům - uvést dokument, na nějž jsme se zde už jednou odvolávali.

Stuttgartští jistě vědí, že zde na tomto místě žil svého času jeden významný evangelijní badatel. Jako duchovní vědec člověk naprosto nemusí souhlasit s leckterými velice důvtipnými vývody, které Gfrorer (tak se ten evangelijní badatel jmenoval) ve svém bádání uvedl, a můžeme si být zcela jisti, že kdyby Gfrorer slyšel, co teď na poli duchovní vědy prohlašujeme, použil by rčení, jež často používal pro své odpůrce, do nichž se se svou urputností pouštěl ne vždy úplně v rukavičkách - rčení, že i theosofové jsou lidé, kteří „to nemají pod kloboukem úplně v pořádku“. Tenkrát však ještě přece jen nastala doba, kdy by bylo možné, abych tak řekl, ryze materialistickým způsobem přejít historické dokumenty, jak se to dělá dnes, týkají-li se tyto historické dokumenty skutečností, které jsou nepohodlné a očividně svědčí o působení živoucích vyšších sil v našem fyzickém světě. A tak bych chtěl dnes zase citovat jeden malý dokument, dopis, který byl zveřejněn v první polovině 19. století. Přečetl bych vám jen některá místa z tohoto dopisu, tak jak se na ně tehdy Gfrorer odvolával, aby ospravedlnil svou víru. Přečtu vám pasáž s charakteristikou Panny orleánské a zeptám se vás pak, co toto živé líčení znamená.

Jakmile pisatel dopisu, na nějž se Gfrorer odvolává, vypočítal skutky Panny orleánské, pokračuje:

„Toto a mnoho dalšího Panna [orleánská] vykonala a s pomocí Boží vykoná skutky ještě větší. Ta děvenka se vyznačuje půvabnou krásou a mužným držením, příliš nemluví a projevuje úžasnou bystrost; mluví-li, má na ženský způsob laskavě jemný hlas. Je mírná a víno pije s mírou ještě větší. Zalíbení má v krásných růžích i zbraních. Ozbrojené a ušlechtilé muže velmi miluje. Schůzka a rozhovor s mnohými je Panně protivný; často prolévá slzy, miluje veselou tvář, vydrží neslýchanou práci a ve vedení a snášení zbraní je tak vytrvalá, že setrvává šest dnů ve dne v noci bez přestání v plné zbroji. Říká, že Angličané nemají právo na Francii, a proto ji, jak praví, vyslal Bůh, aby je vyhnala a přemohla, avšak teprve po předchozím varování. Králi prokazuje nejvyšší úctu; říká, že ho Bůh miluje a zahrnuje zvláštní ochranou, pročež také zůstane zachován. O vévodovi orleánském, Vašem synovci, praví, že bude zázračným způsobem vysvobozen, avšak teprve poté, až budou Angličané, kteří jej vězní, vyzváni, aby ho propustili na svobodu.

Svou zprávu, urozený kníže, uzavírám tímto: Dějí se a udály se divy ještě větší, než Vám dokáží napsat či slovy vyjádřit. Zatímco toto píši, přitáhla již jmenovaná Panna do blízkosti města Remeše v Champagni, kam s pomocí Boží spěšně vyrazil král ke svému pomazání a korunování. Nejurozenější a nejmocnější kníže, můj nejctěnější pane! S ponížeností prosím Všemohoucího, aby Vás ochraňoval a splnil Vaše ctěná přání.

Zapsáno v Biteromis, 21. dne měsíce června

Váš ponížený služebník Percival, pán z Bonlamiulku, rada a komoří francouzského krále a pána vévody orleánského, králův senešal, rozený v Berry.“

Někdo, kdo dívku zná, píše z bezprostřední královny blízkosti tento list. Je pak vskutku překvapivé, když člověk z čistě okultních důvodů a na základě čistě okultních důkazních prostředků musí všechny tyto věci znovu vyhledat - lze je totiž nalézt v kronice Akáša - a vidí, že právě v takovýchto případech lze naprosto uvést i vnější historické dokumenty. Zkrátka, člověku se jeví téměř šílené pochybovat o tom, co působilo skrze Pannu orleánskou. A když pak ještě uvážíme, že v důsledku

jejich činů získala celá historie novější doby jinou tvář, pak nám to dává právo říci, že tu vidíme bezprostřední působení nadmyslového světa, doložitelné vnějšími dokumenty. Když pak jde duchovní vědec dál a po svém způsobu se poohlédne po onom skutečném inšpirátorovi, který na Pannu orleánskou působil, zjistí, jestliže probádá následující doby, něco velmi pozoruhodného. Zjistí, že tentýž duch, jenž tenkrát působil skrze Pannu orleánskou jako svůj nástroj, inspiroval v úplně jiné formě, úplně jiným způsobem ještě jinou osobnost, která žila jako filosof na dvoře Karla Holého⁶: Scota Erigeny⁷, jehož filosoficko-teologické myšlenky v onom raném období Evropu velmi hluboce ovlivnily. Tak tedy vidíme, že tytéž mocnosti působily v různých epochách různým způsobem skrze lidi jako své nástroje; že v tom, co nazýváme dějinami, existuje kontinuita, průběžné dění. [...]

[Rudolf Steiner pokračuje Gilgamešetu a Eabanim, jejich dalšími inkarnacemi, mladými a starými dušemi.]

Dávný symbol kentaura (Johanka milovala koně a jízda na koni)

[...] Tito zasvěcenci mystérií byli sice zasvěceni do nejhlubších tajemství, vnější kulturou se to však táhlo jen jako malý proud. Tato vnější kultura byla výsledkem Gilgamešových impulzů. Z našich úvah ovšem vyplynulo, že Gilgameš jako osobnost v podstatě nebyl natolik pokročilý, aby mohl prožít úplné zasvěcení. Avšak právě díky tomu, že v době, v níž působil, neuplatňoval, abych tak řekl, své vlastní osobní impulzy, že neudělovat světu to, co bylo jeho silou, byl zvláště způsobilý k tomu, aby skrze něj působila jedna z duchovních bytostí, kterou řadíme do třídy duchů ohně, tedy archangeloi, archandělů. Taková bytost působila skrze Gilgameše, a řád babylonských poměrů, jejich hybné síly, pro něž byl Gilgameš nástrojem, musíme hledat u takového ducha ohně.

Gilgameše si tak musíme představovat v obraze, který nám může poskytnout symbol dávného kentaura. Tyto dávné symboly odpovídají skutečnosti více, než si lidé obvykle myslí. Kentaur, napůl zvíře, napůl člověk, měl vždy znázorňovat to, jak se v mocnějších lidech dávných dob v jistém ohledu skutečně oddělovalo nejvyšší spirituální lidství a to, co jednotlivé osobnosti spojovalo se zvířecí ústrojností. Jako kentaur působil Gilgameš na ty, kdo ho dokázali posoudit, a působí tak na ně dodnes.

Je velmi zvláštní, že právě tento obraz kentaura se dnes na poli moderního přírodovědeckého myšlení opět vynořuje. Nedávno vyšla kniha, jež se chce plně opírat o přírodovědecké skutečnosti, která však přesto s těmito skutečnostmi zachází v jistém ohledu bez předsudků, a nepřevrací je proto tak diletantsky a nesmyslně, jak to dělají ti, kdo si říkají monisté. Autor se skutečně snaží porozumět člověku, jenž vůči své fyzické tělesné ústrojnosti vystupuje jakožto svébytná duševně-duchovní bytost, a opíraje se o podklady přírodní vědy tu dospívá ke zvláštnímu obrazu. Při vykreslování tohoto obrazu zcela jistě nemyslel na kentaura, nicméně k tomu, co vyplývá z přírodovědeckých představ o vztazích duše k tělu, říká: Lze to přirovnat k jízdě jezdce na koni. Skutečnosti přírodní vědy, pokud jim skutečně rozumíme, nás nutí, abychom řekli: Svébytná je duše, která používá tělo jako nástroj, tak jako jezdec používá svého koně.

Opět tu máme kentaura; ty věci půjdou skutečně rychle, a než se lidé nadějí, budou naši současníci nuceni právě pod tlakem přírodovědeckých skutečností přijmout představy duchovní vědy. [...]

Chceme-li však - což pro naše úvahy učinit musíme - zaměřit svůj výklad na takovou postavu, jakou je Gilgameš (a kterou se teď již blíže zabývá i vnější bádání), pak si musíme uvědomit, že tu máme co do činění s působením bytosti z okruhu vyšších hierarchií. Jestliže tedy na každého člověka s ohledem na jeho duchovnost musíme pohlížet jako na kentaura, pak musíme právě u

člověka, jenž působí podobně jako Gilgameš, tím více předpokládat, že duchovní složka kentaura je řízena vyššími mocnostmi, které vysílají své síly pro pokrok lidstva. A půjdeme-li v dějinách dále směrem k naší době, uvidíme, že se nám to ukáže ještě zřetelněji. Čím více se budeme blížit k naší bezprostřední současnosti, tím více také uvidíme, jak se toto působení modifikuje a že duchovní síly na sebe berou stále jinou podobu, působí-li prostřednictvím lidí.

GA 126, druhá přednáška, Stuttgart, 28. prosince 1910